

Univerza v Ljubljani
Pravna fakulteta

Šol. l. 2008/ 09

PRAVOZNANSTO

Zapiski

Avtor: A. L.
Profesor: M. C. in M. P.

Ljubljana, marec 2009

KAZALO

I. DRŽAVA.....	3
II. PR. PRAVILO.....	7
III. PR. RAZMERJE.....	11
IV. NORMATIVNI PR. A.....	15
V. PR. VIRI.....	18
VI. PR. PRAZNINE.....	23
VII. UPORABA PR. A.....	24
VIII. RAZLAGA PR. A.....	29
IX. SISTEMIZACIJA PR.....	32
X. POGLEDI NA NARAVO PR.....	34
XI. VRSTE IN METODE PR. ZNANOSTI.....	37

I. DRŽAVA

1. POJEM: središče pol. dogajanje; cilj pol.= usmerjenje druž. k določenim ciljem; drž. za to najprimernejša organiz., ki to omogoča. → znač.:

- monopol nad **sredstvi za fizično prisiljevanje**
- je **legitima**: člani jo sprejemajo za veljavno ter vrednostno interesno upravičeno
- je **organizirana**: razvejana organiz. sestavljena iz poklicno usposobljenega aparata (birokratična institucionalizacija)

2. ZG. RAZVOJ: drž. v modernem pomenu se razvije v času absolutizma

- **liberalna meščan. drž.:** ustanovitev drž. za varovanje temeljnih čl. pravic, načelo delitve oblasti, monarhija; ust., pr. drž.; nosilec suverenosti je ljudstvo; kmalu zahteva po zagotovitvi min. socialnoeko. varnosti
- **totalitarne (vseobsegajoče) drž.:** podrejanje posam. drž., ves pol. in druž. prostor obvladuje 1 stranka, ki si s terorjem in propagando podreja drž. aparat in civil. druž.

3. DRŽ. ORGANIZ.: je druž. organiz., ki s sredstvi javne oblasti (za fiz. prisiljevanje) skrbi za izvrševanje druž. zapovedi- temelji obstoja eko in druž. ureditve

- **širši pomen:** proizvodna, potrošnja in obč. družb. organiz., ki jo na določenem ozemlju prisilno ureja drž. v ožjem smislu (preb., ozemlje in organiz.)
- **ožji smisel:** monopolna organiz. prisiljujoče javne oblasti (organiz. z oblastjo in pr.)

3.1 DRŽ.: sestavljena iz ozemlja, preb. in organiz. prisiljujoče javne oblasti → je:

- **učinkovita:** brez njene dovolitve ne more nobena organiz. izvrševati oblasti
- **izključna:** razteza se na vse, ki so na njenem ozemlju (državljeni + tujci)
- **suverena:** moč obvladovanja drugih objektov
 - o **zun.:** neodvisnost 1 drž. nasproti drugim
 - o **notr.:** oblast je vseobsežna (lahko ureja katerokoli področje druž. življenja), vrhovna, samostojna, enotna in izvirna oblast

3.2 DRŽ. ORGANI: org., katerih delovanje se pripisuje drž. → pristojnosti:

- **personalna**
 - **stvarna:** vsebina (pravice in dolžnosti)
 - **krajevna:** ozemlje

 - **individ.:** enoosebni
 - **kolegijski:** večosebni
 - **demokrat.:** volitve med preb.
 - **avtokrat.:** oblast iz lastne sile
 - **birokrat.:** postavljen od višjega organa kateremu odgovarja (poklic in strokovnost)
 - **zakonodajni:** temeljne odločitve
 - **izvršilno upravni in sodni:** izvrševanje/ uporaba odločitev zakonod. organov
 - **centralni:** stvarna pristojnost na vsem ozemlju drž.
 - **lokalni:** stvarna pristojnost na omejenem delu drž.
- centralistični sistem: lok. org. so izvrševalci centr. (imajo oblast)- max suveren drž. organ je tisti, čigar zapovedim se morejo vsi podrejeti → ima pristojnost o pristojnostih

3.3 PR. DRŽ.:

- posebno organiz. (delitev oblasti, sistem zavor in ravnovesij...), hierarh.
- določena pr. oblika in kakovost → **vladavina pr.:** spl. pr. a. obravnavajo subjekte enako, vnaprej predvidene kršitve in sankcije → anglosaški sist.: obče pr. izdajajo sod. → omejuje drž. org., zagotavlja poštenost
- demokrat. in socialna (intervencija drž. na področja, ki potrebujejo pomoč); svoboda posam.

4. OBLIKE DRŽAV

4.1 OBL. VLADAVINE: položaj drž. poglavarja

- **monarhija:** poglavar je pol. in pr. neodgovoren; dosmrtno, po nasledstvenem redu
 - o **absolutna:** suveren, max organ- vse max funkcije
 - o **ustavna:** oblast omejena z ust., zakonod. oblast si deli s parlam.
 - o **parlam.:** brez zakonod. oblasti, praviloma le še predstavniške funk.
- **republika:** poglavar je pr. in pol. odgovoren; voljen, za določen čas; predstavlja drž.
 - o **predsedniška:** državljani direktno izvolijo predsednika
 - o **parlamentarne:** praviloma parlam. izvoli predsednika

4.2 OBL. DRŽ. OBLASTI: razmerje med vejami obl.

- **načelo delitve oblasti** (Locke in Montesquieu): zakonod. in upr. oblast nujno ločeni, sistem zavor in ravnovesij (medsebojni nadzor) → varovalni mehanizem
- **načelo enotnosti oblasti** (Rousseau): zakonod. oblast ima ljudstvo, izvršilna pa je izključno pooblastilo
- **parlam. sistem:** delitev oblasti (max razširjen v Ev)
 - o **parlam.**= zakonod. oblast; oblikovanje vlade in razpustitev če jo opozicija kritično vrednoti
 - o **vlada**= izvršilnoupr. oblast, odgovorna parlam., ki mu določa politiko (sicer nezaupnica); institut konstruktivne nezaupnice vladi (slo posebnost): nezaupnica možna le, če drž. zbor izvoli novega preds. vlade
 - o **drž. poglavar**= predstavlja drž., podeli mandat za sestavo vlade vodji izvoljene stranke
 - o preds. in parl. medsebojno neodv.
 - o **sodstvo**= neodv. od pol.
- **predsedniški sistem:** (ZDA)
 - o **predsednik**= izvoljen; izvrš. oblast, s soglasjem senata imenuje sodnike vrh. sodišča; vezan na zak. kongresa; suspenzivni veto: lahko odkloni promulgacijo zak. in ga s pripombami vrne konresu
 - o **senat** (namesto vlade) lahko ne potrdi predsed. predloga (za mednarodnih pogodbe, imenovanje visokih sodnikov in urednikov)
 - o **kongres** (nemsto parl.) uveljavlja odgovornost predsed., ko pride do obtožbe (namesto nezaup.); predsed. ne more razpustiti kongresa
- **polpreds. sistem:**

- o preds. ima okrepljeno vlogo, imenuje preds. vlade in ministre (na predlog preds. vlade)
- o vlada odgovorna preds. in parlam.
- **skupščinski sistem:** enotnost oblasti (socializem, CH)
 - o skupščina= delovno, izvršilno in zakonod. oblast; sprejema kjučne pol. in pr. odločitve
 - o izvršilnoupr. organi= vezani na skupščino, brez pristojnosti (le izvajajo)

4.3 OBL. POL. SISTEMA: razmerje med drž. organiz. in preb.

- **demokracija:** razmerje je ust. institucionalizirano, omogoča vpliv in nadzor preb. na delovanje drž., večinski princip, varstvo manjšine, temelj so čl. pravice:
 - o **neposredna:** državljani preko volitev izrazijo voljo
 - o **posredna:** volivci izvolijo poslance v zakonod. organ → odnos:
 - **imperativni mandat:** poslanci vezani na stališča volivcev
 - **svobodni/ reprezent. m.:** (predstavniški sist.): poslanci neodvisni od volivcev, razmerje je pr. pri volitvah, nato le pol. (sankcije)
 - **pol. stranke:** združevanje os. z enako pol. ideologijo, preko volitev osvojijo pomembna mesta v drž. organiz.
- **avtokracija** (tipična= totalit. drž.): ljudje ne morejo vplivati na drž.

4.4 OBL. DRŽ. UREDITVE: pr. samostojnost organiz. delov

- **unitarna drž.:** enotnost drž., drž. organi so centralizirani (hierarhičnost in nadzor) ali decentralizirani (nižji organi so samostojni izvrševalci), ni notr. mej
- **federativna drž.:** iz več fererat. (pol.terit.) enot (svoja organiz.)
 - o zvezna ust. (določa pristojnost drž. in pos. enot) in ustave ferder. enot (podrejene zvezni)
 - o nastane, ko želi del drž. več suverenosti (Yugo) ali povezava drž. (ZDA)
 - o mednar. pr. direktno zavezuje drž. (državljane posredno) → deljena suverenost (med pr. fed. enot in zvezno pr.)
 - o 2domnost= 1. dom predstavlja celoto, 2. dom predstavniki feder. enote
 - o skupno vrh. sodišče, mednar. sodišče za kršenje čl. pravic in medn. pogod.
- **konfed.:** iz več drž.
 - o medn. pogodba (ne 1 ustava) med vsemi drž., povezovalnimi org. in org. konf.
 - o drž. ohranijo celotno suverenost, medn. pr. ima posreden vpliv
 - o skupna skupščina (poslanci z imperat. mand.- vsak odloča le za svojo drž.)
 - o ponavadi začasne- 1 gl. cilj (vojna) → pravica odcepitve kadarkoli
- **EU:**
 - o medn. pogodba (K)
 - o direkten učinek medn. pogod. (F)
 - o možnost izstopa (K)
 - o državljanstvo (F)
 - o skupna valuta (F)

5. POGLEDI NA DRŽ.

5.1 DRŽ.= MANIFESTACIJA IDEJE- Platon (demokrac.- vsi enake možnosti): kar doživljamo= iluzije (neresnično), realnost= skrita; gl.= svet idej- dobro → ideal drž.

- vsak naj opravlja tisto, za kar je najbolj sposoben → plasti v ljudeh (1 prevlada):
 - o **proizvajalci:** proizvajajo mater. dobrine (kmetje, trg., obrt.) → nagon
 - o **čuvarji:** varujejo drž. pred zunanjimi in notranjimi sovražniki → voj.
 - o **vladarji:** vodijo in upravljajo drž. → razum- filozofi
- zagovornik aristokracijo, razlaga kastnega sistema

5.2 DRŽ.= INTEGRATIVNA CELOTA- Aristotel (autokracija): drž. pred posam.

- nastane po naravi (zaradi naravne rasti) → odraža čl. naravne težnje- združevanje; osnova= družina
- cilj= skupno zadovoljevanje potreb (delitev dela); temelj= vrednostni konsenz
- gl.= drž., ker je samozadostna, čl.= druž. bitje (zoon politikon), ki je odvisno od drž.; kolektivizem (gl.= skupna korist)

5.3 POGODBENE TEORIJE: racionalizem; posam. pred drž. (tudi kronološko)

- prej popolna svoboda (vse dovoljeno) → potreba po organiziranosti → cilj= samoohranitev, gotovost, enakost; oblast izvira iz ljudstva
- nastane z razumom, medsebojne pogodbe (vsak z vsakim) → ko se posam. spleča
- drž. deluje za pos. (ga varuje), 1 pooblastijo za preds. oblasti → pravica do upora obl.
- **Hobbes** (monarhija): drž.= umetni čl.; nasprotje drž.= vojna vseh proti vsem
- **Locke:** druž. pogodba (delitev oblasti) vzpostavi oblast za varstvo os. lastn. in svob.
- **Rousseau:** drž. pogodba vzpostavi drž. za demokr.- zbliža posam. in drž.

4.5 TOTALIT. POG.- Schmitt: titalna drž.= popolna pristojnost, nacion. (zanika človeštvo) demokr. (ukine plural. strankarsko drž.) → znač.:

- 1 ideologija (na vseh področjih); 1 pol. stranka
- monopol (potrebna tehnol.) nad množ. komunikacijo in voj., teroristična tajna policija- strah
- zavrača plural.- posam. le v funkciji skupnosti, stalno nadzorovan
- brez temeljnih vrednot liberalne drž.

5.5 PR. POG.: drž.= združenje množice ljudi pod pr. zak., ki so nujni

5.6 SODOBNI POG.: zg.= zaradi obrambe in solidarnosti med preb.; sodobna= omogoča os. razvoj v druž.

- **solidarist. p.- social. drž.:** blaginja; priznavanje eko in soc. pravic posam.; kapital. in pol. liberal. → predpogoj= visoka stopnja mater. bogastva in ozaveščenosti drž. elit
- **pluralist. p.:** druž. moč razporejena med druž. skupine, ki medsebojno tekmujejo (da so izvoljene morajo ustreči večini), kar zagotavlja ravnovesje
- **neokorporativist. p.- fašist. drž.:** 3 interesna združenja (delavci, delodajalci in negospod. poklici) podrejena drž. → zahteva hvaležnost, ker omogoča druž. življ.
 - o **druž. korporat.:** avtonomne organiz. se prosto vključujejo v drž.
 - o **drž. korporat.:** organiz. ustanovi drž., jih nadzira in posega v delovanje

II. PR. PRAVILO

1. POJEM: pr. pravila/ norme so temeljna normat. sestavina pr.

- **pr. pravilo:** prisilna druž. pravila (sicer sankcija), urejajo čl. zun. ravnanje → povedo kako naj se ravnamo; ravnanje je pr. posledica (določena pr.) v dejanskih okoliščinah odv. od čl. volje/ odločitve
- **tehnično prav.:** opisujejo vzorčne zveze med naravnimi pojavi (kaj sledi, če se nekaj zgodi) → neodv. od čl. volje

2. JEZIK. IN PR. TEHNIČNO SPOROČANJE:

- **pr. a. → pr. določila:** enote pr. a. (členi, paragrafi...) → jezik.
- **pr. pravila:** pomen/ smisel pr. a. ali določila (lahko vsebovano v več pr. a.)

3. SESTAVINE: nujne vse 4 (za pr. določilo vse niso nujne)

- **prim. način ravnanja** (tudi civil.): prim. dispoz. in hipot. → vplivamo na dejanja os.
- **sekun. način ravnanja** (kazen. pr.): pr. kršitev in sankcija → posledice za kršitve

NPR: Mati, ki vzame življenje svojemu otroku med porodom, se kaznuje z zaporom 3h let

- *mati, ki ima otroka med porodom*
- *mati ne sme vzeti življenja...*
- *mati, ki vzame življenje...*
- *kaznovanje z zaporom treh let*

3.1 PRIM. HIPOTEZA: opiše abstr./ zak. dejanski stan; predvidevanje → vsebujejo jo le abs. pr. pravila

- dejan. stanje opredeljeno:
 - o **alternativno** (to ali to)
 - o **komulativno** (obstajati morajo vsi pogoji)
 - o **taksativno** (1 od naštetih)
 - o **eksemplifikativno** (dan 1 primer)
- določljivost:
 - o **relat. določena:** nanašanje na posam. v konkr. okoliščinah
 - o **relat. nedoločena:** ohlapno opisana, potrebna razlaga
 - o **ni določena** (pogosto v mednar. pr.)

3.2. PRIM. DISPOZICIJA: pravice in dolžn. pr. subj.; kako naj se vede posam. v zak. dejan. stanju → ravnanja niso zaprt sistem, šele z razlago določimo konkr. situacije

- **zapoved:** okoliščine določljive; lahko izvršimo tudi po roku, dokler še mogoče izpolniti (lahko plačamo položnice po danem roku, dokler podjetje ne propade)
- **prepoved:** obrnjena zapoved; nadaljna izpolnitev ni mogoča
- **dovoljenje**

- **absol. pravice:** učinkujejo proti vsakomur (erga omnes), stvarno pr.
- **relat. prav.:** učinkujejo le med strankama (inter partes) konkr. razmerja, obligac. pr.

- **posam.:** dovoljeno vse kar ni izrecno prepovedano in kar ne posega v pravice 2.
- **pr. drž.:** dovoljeno le kar izrecno zapisano- pristojnosti določene

- **kogentno/ prisilno pr.:** točno določi, omejuje avtonomijo; večina pravil javnega pr.
- **dispozitivno/ popustljivo pr.:** velja subsidiarno (če stranki nedogovorjeni); civil. pr.

- določljivost:
 - o **striktno**, jasno
 - o **relat. določljiva:**
 - **z nedoločnimi/ elastičnimi pojmi:** odv. od konkr. stanja (različno v različnih primerih in enako v podobnih- jedro se ne spreminja) → pr. standardi (vsebin. merila- pretirano, prekomerno)
 - **alternat. (izrecno/ taksativno ali s primeri/ eksemplifikativno):** dovoljena druga možnost (npr. odstopa)
 - **z omejitvijo** (omejitev zapora od 15 dni- 15 let; omejitev hitrosti)
 - **omogoča prost preudarek:** omogoča diskrecijsko pravico drž. org. (ker zakonod. ni mogel predvideti vseh možnosti; beseda sme)
 - **dispozitivne:** popustljivo, subsidiarna veljava

3.3. SEKUND. HIPOTEZA/ PR. KRŠITEV: opis kršitve/ protipr. ravnanje, nujno relat. določno opredeljena

- **stek pr. kršitev:** z 1 dejanjem povzročenih več pr. kršitev (kaz. in civil. delikt hkrati)
- **navidezni stek pr. kršitev:** ko strožja vrsta kršitve zajema tudi milejšo

- **kršitve pravic in dolžn.:** posredne kršitve spl. pr. a., ker izhajajo iz posam. pr. a.
- **tipske pr. kršitve:** direktne kršitve prim. dispozicije (spl. pr. a.)
 - o **kaznivo dejanje:** zaradi nevarnosti opredeljen z zak. (znaki in posledice)
 - o **prekršek:** kršite javnega reda (sožitja med ljudmi) določena z zak.
 - o **disciplin. postopek:** kršitev delovne obveznosti in discipline
 - o **civil. delikt:** povzročanje škode 2.

- **aktivno ravnanje:** kršimo prepovedi
- **pasivno ravn.:** kršimo zapovedi, opustimo ravnanje

3.4. SEK. POSLEDICA/ SANKCIJA: posledica kršitve → opredeljujejo ravnanja prizadetih, pristojne drž. org. in postopke za reševanje= predvidljivost/ vnaprej določena

- **nadomestne/ restitutivne sankcije:** vzpostavijo stanje pred kršitvijo (civil. pr.)
- **povračilna/ retributivna sank.:** povračilo zla
- sank. za discipl. postopke: prizadene kršitelja zgolj za napačno ravnanje (opomini)

- nameni:
 - o **general. preventivni:** opozorijo ostale
 - o **special. preventivni:** opozorija storilca
 - o **povračilni/ kaznovalni**
 - o **resocializ.:** ponovna socializ. (popravilo os. in ponovna vključitev v druž.)

- kazen. pr.:
 - o **kazn. sankcije** (zapor, denar, prepoved vožnje, izgon tujca)
 - o **opozorilne sank.** (pogojna obsodba, varstveni nadzor, sodni opomin)
 - o **varnostni ukrepi** (obvezno zdravljenje, prepoved službe, odvzem predm.)

4. TIPSKO (SPL. IN ABS.) PR. PRAVILO: določa ravnanja pr. subj v konkr. situaciji

- **splošnost:** naslovljenec opredeljen s tipsko lastn. (ni indiv. določen) → nedoločeno št. naslovljencev in situacij → pr. enakost (enako obravnavanje)
- **abstraktnost:** predvideno dejansko stanje in ravnanje → pr. varnost
 - o enkratna/ omejena predvidljivost: točno določena dejan. stanja
 - o vrstna/ generična predv.: abstr. stanje možno v neskončno oblikah
- **individualiz.** spl. pravila: ko posam. nastopi kot nosilec pravic in dolžn. (pogodba)
- **konkretizacija** abstr. pravila: ko nastopi dejansko stanje (ponavadi že obstaja) (primer naravnih nesreč)

S + K: Pomoč RS dobijo stanovalci objektov, ki jih je prizadel potres.

A + I: Na podlagi vloge Tita pri ustvarjanju repub., ga lahko skupščina izvoli za preds.

5. VRSTE: glede na normat. vsebino (možnosti ali vloge v pr. sist.)

- **prim.:** dovolitev, zapoved, prepoved ravnanja; določajo pravice in dolž. (kot prim. dispoz.) → namen tako se ravnati v druž.
- **sekun.:** sankcija, posledice kršitve prim. dispoz.
 - o nastajanje in spreminanje prim. pravil
 - o kdo naj odloča o pravnosti prim. pravil in kršitvah pravic ter dolžn.
 - o razlogi za veljavnost sistema prim. in sekun. pravil

6. PRAVILO O PRISTOJNOSTI: pravica in dolžnost organam da odloči (ne sme ne dati obsodbe); določa področje pr. os. in njenih org.

- zadeve v katerih odloča (prim. hipot.)
- kakšne vrste pravil in material. pr. a. naj izdaja (prim. dispoz.)
- opredeli ravnanje/ neravnanje (sekund. hipot.)
- predvidi prisilne ukrepe (sankcija)

7. NEPOPOLNA/ NESAMOSTOJNA PR. PRAVILA: pr. pravila brez 1 od sestavin (pr. kršitve ali sankcije → lex imperfecta)

- **pr. definicije:** določijo le pr. pojem in njegove sesravine
- **programska pravila:** zakonod. predvideva cilj, ki še ni uresničljiv

8. PR. NAČELO: posreduje vrednostna merila v pr. razm., niso direktno sankcionirana, lahko so podlaga odločitev sodišč; so bolj elastična od pr. pravil → pr. pravilo izraža tip ravnanja; morajo se ujemati s pr. načeli

- **obvezna (de iure) načela:** opredelil že zakonod.
- **temeljna ust. nač.:** demokrat. pol. sistema, pr. drž., social. drž., varstvo čl. pravic

9. MERILA PRAVNOSTI:

- **normativnost:** določa idealno dejanje; do posledic pride, ko dejanje dokažemo
- **učinkovitost:** mora biti rešena večina primerov (vsi nemogoče), da zaupamo v pr.
- **konfliktnost:** pr. urediti le konflikte, ki jih predvidimo in, ki potrebujejo pr. urejenost; sicer odpor ljudstva
- **možnost in nujnost:** katera dejanja možno (prekrški) in katera nujno urediti (kazn. dejanja)
- **zunanje vedenje:** pr. ureja le zun. vedenje in ravnanje, včasih potreben nadzor
- **prisilnost:** dejanja, ki jih ureja drž. za vzdrževanje miru in reda

III. PR. RAZMERJE

1. PR. RAZMERJE: pr. urejeno druž. razmerje med več (min 2) pr. subjekti

- **abstraktno** pr. razm.= predpisano s spl. + abstr. pr. pravili →
konkretno pr. razm.= konkretizirano abstr.
- sestavine: subjekti, medsebojni odnosi (pravice in dolžnosti) in predmet razmerja
- pr. urejena le zun. ravnanja, ki se lahko nadzorujejo → le tista, ki nujno potrebna
- pr. vizionarstvo: pr.= sredstvo za doseg pol. ciljev, ki so druž. vsiljeni

- predpr. druž. razmerja: imajo take lastnosti, da morajo biti pr. urejena
 - o interesno konflikta: njihova neureditev ogroža obstoj in delovanje druž.
 - o razmerja, ki potrebujejo urejenost, da lahko smiselno potekajo
- pr. praznine: če predpr. razmerja niso pr. urejena

2. PR. SUBJEKT: nosilec pravic in dolžnost v pr. razmerjih; s svojimi dejanji pravila ustvarja in uporablja (pr. igralec- določena pr. vloga) → pr. in fiz. os.

2.1. PR. SPOSOBNOST: sposobnost biti pr. subjekt, nastanek z rojstvom in prenehanje s smrtjo (izjema fikcija glede dedovanja: kolikor gre za pravice, se zarodek šteje za rojenega), načelo pr. enakosti:

- pravice in dolžnosti so na enak način dostopne vsem (ne glede na spol, raso...)
- pr. subj. iz iste skupine imajo enake pravice in dolžnost, pr. subj. iz 2.h skupin pa drugače obravnavani

3. SPOS. ZA DEJANJA: intelektualna in voljna spos. (z dejanji pridobivati pravice in prevzemati dolžnosti)

3.1 POSLOVNA SPOS.: spos. sklepanja veljavnih pr. poslov → psihofiz. zrelost

- **popolnoma:** polnoletni, poročeni mladoletniki in mladoletniki starši
- **omejena:** od 15.- 18. leta
- **popolnoma nespos.:** po 15. leta
- **odvzem** → preklicane os.: duševna bolezen ali zaostalost, odvisnost od alkohola ali mamil, drugi psihofiz. dejavniki
- zak. zastopnik (za posl. nespos.): starši ali skrbniki → sklepajo pr. posle v imenu 2.h

3.2 DELIKTNA SPOS.: odgovornost za sovja ravnanja (kršitve) → objekt. odgov. (le civilna)= odgov. ne glede na krivdo: za škodo stvari in dejavnosti, ki ogrožajo okolico ter za ravnanja 2.h

- **prištevnost:** storilec v času kršitve intel. in voljno sposoben
 - o **kazen. pr.:** neprišteven kdor ob storitvi ni mogel razumeti ali imeti oblasti nad ravnanjem zaradi dušev. bolezni (tudičasne)
 - o **civil. pr.** (actio libera in causa): dejanja svobodne odločitve in nezavednega izvrševanja (storilec si z alkoh. in mamil povzroči neprišt.)
- **krivda:** povzročitev škode namenoma ali iz malomarnosti
 - o **kaz. pr.:**

- **direktni naklep:** zavedanje in hotenje
- **eventuelni nak.:** zavedanje in privolitev v prepovedane posledice
- **zavestna malomarnost:** zavedanje, da lahko nastane prepovedana posledica, a misli, da se ne bo zgodila
- **nezavestna mal.:** nezavedanje, da lahko nastane prepovedana posledica, pa bi se moral zavedati
- **civil. pr.:**
 - **huda malomarnost:** ravnanje, ki odstopa od pričakovanega
 - **lahka mal.:** zanemarjanje pazljivosti pričakovane od zelo skrbnega
- **starost** (za mladoletnike):
 - **kazen. pr.:** do 14. leta= kazen. neodgov.; nad 14= vzgojni ukrepi; nad 16= denar. kazni, mladol. zapor, prepoved vožnje motor. vozila
 - **civil. pr.:** do 7. leta= neodgov. za škodo; od 7- 14= odgovorni za škodo, če se dokaže zmožnost razsojanja; po 14= odgov. za škodo

4. PR. OS.: umetne (ravnanja ustvarjajo fiz. os.) druž. tvorbe, ki jim pr. priznava pr. subjektiviteto (so nosilci pravic in dolžn.)

- problem zlorabe pr. os. → spregled pr. osebnosti= za škodo odgovorni člani
- pogoji: os. in stvarna podlaga, pr. dopusten namen delovanja, ustrezna organiz.
- pridobitev: vpis v register voden od pristojnega drž. org. ali s spl. pr. a. (odobritev)

4.1 VRSTE PR. OS.:

- **korporacije in združenja:** združenja več os., skupen interes; korporat. pr. a. določa obstoj in delovanje, hierarh. max org.= zbor vseh članov
- **ustanove:** premoženje vezano na ustanovni namen, ki je spl. koristen, dobrodelen in trajen
- **pr. os. zasebnega pr.:** zas. interes, avtonomija volje, ustanovitev z zas. pr. a.
- **pr. os. javnega pr.:** jav. interes, pristojnost izvajanja jav. nalog, oblastno upravičena, ustanovitev s spl. pr. a.

SLO

- **krajevna združenja:** drž. in lokal. skupnosti
- **pol. stranke in društva**
- **zavodi:** za dejavnosti vzgoje, kult., izobraž. in športa, os. javnega pr.
- **gospod. združenja:** dobičkonosnost (na trgu), os. zas. pr.
 - **gospod. javne službe:** skrb za dobrine v jav. interesu, katere ni mogoče pridobiti na trgu (promet, energetika)
 - **javni zavodi:** opravljajo jav. službe in dejavnosti
- **zadruga:** pospešiti gospod. korist svojih članov, prostovoljni pristop, os. zas. pr.
- **ustanove:** gl.= premož.

4.2. SPOSOBNOST PR. OS.: ožja od čl. spos., omejena na namen ustanovitve-dovoljeno le kar predvideno (zapisane pristojnosti) → odgovornost: za civil. delikte, kršitve in kazn. dejanja (redko) → kazni: denarne, odvzem premož. ali ukinitvev pr. os.

4.3. DVOMI:

- **teor. fikcije:** pr. os. ni resničen pojav, ker je lahko nosilec pravic in dolžnost le čl.
- **teor., ki zanikajo pr. osebnost:**
 - o **teor. interesa (Jhering):** pravica= pr. zavarovani interes, in pr. razmerja= možna le med resničnimi subj. → pr. os. nima čustev, želj...
 - o **teor. namenskega premož., kolektivne lastn. in službe:** pr. os. kot pr. pripomoček za pr. osebnost (premoženje...)
 - o **teor. o pr. subj. kot personifikaciji pr. pravila (Klesen):** pr. subj.= personificirano pr. pravilo (izraženo v 1 os.)
- **teor. o realnosti pr. os.:**
 - o **organska teor. (Gierkej):** pr. os.= resnična in ne namišljena → gre za social. organizem in za živo bitje, ki je kot takšno sposobno hoteti in delati

5. PRAVICA: možnost ravnanja pr. subj. → pr. zavarovano (sicer refleks pr. norme) z normami (pr. varnost)

- **absol. prav.:** upravičenje do določenega ravnanja z objektom in nemotenega delovanja → usmerjenost proti vsakomur, omejevanje svobode 2.h
- **relat. prav.:** navezovanje na posam., objekt omogoča zadovoljitev interesa

- **abstr. upravičenje:** opis pr. ravnanja → nosilec pravice je na njega vezan
- **abstr. prav.:** več upravičenj → min 2
 - o **temljno uprav.:** omogoča zadovoljevanje interesa
 - o **pravovarstveni zahtevk:** možnost uporabe v sankciji ob kršitvi temeljnega uprav.
- **konkr. prav.:** abstr. v konkr. pr. razmerju, zavest in volja:
 - o **pozitivna izbira:** uresničitev abstr. upravičenj in tipičnih interesov (aktivna prav.)
 - o **negativna izb.:** subj. pasiven, ker njegov interes ni tipičen (pasivna prav.)

5.1. DOLŽNOSTNO UPRAVIČENJE: pravica hkrati dolžnost (posledica je sankcija); negativna izbira abstr. pravice ni možna (npr. roditeljska pravica)

5.2. TEORIJE O NARAVI PRAVICE:

- **teor. volje:** sestava pravice → voljna moč (pr. subj. odloča o uresničitvi pr. pravila) in voljna oblast (ustvarja pr. položaje)
- **teor. interesa (Jhering):** interes izraža praktični cilj pravice
- **interesno voljna teor. (Jellinek):** medsebojna odvisnost volje in interesa

6. PR. DOLŽNOST: obveznost (ne možnost) izražene v spl. pr. a.; ustreza določenemu nasprotnemu zun. ravnanju → sestavine: obveznost vedenja in sankcija (sproži 2. stranka)

- o **abstraktna dolž.:** posledica spl. in abstr. pr. pravila
- o **konkretna dolž.:** konkr. druž. razmerje
- uresničitev odvisna od interesa 2. ali zavezanca ali slednji določi način uresničitve

6.1. KORELATIVNOST PRAVIC IN DOLŽNOSTI: tudi med nosilci pravic in dolžnostnih upravičenj ter medsebojno povezanimi obveznostmi → isto pr. razmerje

- **enostransko obvezna pr. razmerja:** ena stran= nosilec obveznosti, 2. str.= dolžnosti
- **dvostransko obv. pr. razm.:** obe stani nosilca obveznosti in upravičenj

7. ZLORABA PRAVICE: možni načini izvrševanja pravice:

- **zakonito-pr. izvrševanje:** v pr. dovoljenih mejah, ne posega v pravico 2.h
- **pr. kršitev:** kršitev pr.
- **zloraba pravice:** abstr. upravičenje, a posega v pravico, ki pripada drugim

- konkretiz. pr. dopustnega ravnanja tako, da presega meje upravičenega
- konflikt 2h izključujočih pravic → konflikt v izvrševanju pravic
- sodišče ugotovi obstoj prepovedi zlorabe pravice → poseg v čl. pravice

- pristojni org. na zahtevo prizadetega ali po uradni dolžnosti dolžen pravico omejiti, postaviti v prejšnje stanje, zavrniti pr. varstvo ali ne upoštevati ravnanje

- **liberal. teor.:** zanikala možnost zlorabe pravice → kdor izvršuje svojo pravico ravna po pr., hierarh. močnejši imajo pravico, da drugemu škodijo
- **subj. teor.:** zloraba pravice= krivdno ravnanje, 2. povzročča škodo → ni sprejemljiva
- **objek. teor.:** cilj pravice usmerja ravnanje → posam. odgovarja tudi za odstop od namena pravice (nepravilno izvrševanje pravice)

8. PREDMET PR. RAZMERJA: dobrine ter pravice in dolžnosti po katerih so pr. subj. v medsebojnih razmerjih in imajo v zvezi z njimi pravice in dolžnosti

- **naravne dobr.:** **material.** dobr.(zemlja, voda, živali)
- **prod. čl.:** material. (obleke) in duhovne dobr. (jezik, vzgoja, vrednote)

IV. NORMATIVNI PR. A.

1. POJEM: voljna izjava (pravilno izražena) subj. s katerim se spremeni/ ustvari pr. pravilo → voljno dejanje, včasih social. volja (volja več ljudi izražena z večino)

- **sestavini:** vsebina= material. pomen + oblika= formal. pomen → morata biti skladni (sicer zlorabe oblike)

2. VSEBINA: pr. pravila, ki jih oblikujejo pristojni normat. subj. → delitev po naslovljencih in tipu ravnanja

- **spl. pr. a.:** spl. in abstr. pr. pravila= ust., zak., uredbe → za širši krog individ. nedoločenih naslovnikov v razmerju, ki ga ureja predpis
- **posamični/ individ. pr. a.:** konkr. in posam. pr. pravila; ponavadi vsebujejo le dele pr. pravila (kršitev in sankcija zajeti že v spl. pr. a.) → nanašanje na določeno pr. os. in posam. pr. razmerje; odločajo redna sodišča
 - o **zasebni:** 1 stranski ali 2 stranski pr. posli
 - o **oblastni:** sodne in upr. odločbe s katerimi pristojni drž. org. odločajo o posam. pr. zadevah; zakonitost preverja ust. sodišče

3. OBLIKA:

3.1. PRISTOJNOST ZA SPREJEMANJE: št. normodajnih subj., ki sprejema a.= nasprotno teži pr. a. (za ust. pristojen le 1 drž. organ)

- **oblastni pr. a.:** pristojnost drž. org.; spl. in javni interes → upr. in sodni pr. a.
- **neoblastni pr. a.:** pristojnost druž. organiz. in fiz. os.; interesi pravodajnih org. → zas. pr. a.
- če izdajatelj ni pristojen: os. brez nobene normod. pristojnosti= pr. a. ne nastane; os. z drugačnimi pristojnostmi= a. obvelja do razveljavitve v pr. postopku; a. sprejme hierarh. nižji pr. subj.= veljavnost do ugotovitve nepravilnosti (če višji= veljavnost)

3.2. POSTOPEK ZA SPREJEMANJE: da je vsebina pr.-tehnično dodelana in za pr. varnost → zahtevnost postopka= sorazmerna s težo vsebine

- **ustavod. in zakonod. p.:** zak. in ust.
- **sodni in upr. p.:** oblastni posam. a.
- **neformaliz. p.:** volja zainteresirane stranke (neoblast. zaseb. pr. a.)
- kršitve post. posam. pr. a.:
 - o **bistvene:** vplivajo na vsebino pr. a.
 - **absol.:** vnaprej določene, nepravilnost a. se ne dokazuje
 - **relat.:** vplivajo na zakonitost ali vsebinsko pravilnost a.
 - o **nebistvene:** nikakor ne morejo vplivati na vsebino in pravilnost a.

3.2. ZUNANJE IZRAZNO SREDSTVO: da vsebina pr. utrjena in navzven spoznavna → funkcije: veljavnost, svečanost (daje pomembnost) in dokazna

- **spl. pr. a.:** pisno, javno (ur. list in obč. glasila) → dostopni vsem na katere se nanaša

- **obl. posam. pr. a.:** pisno, izjema je mandatni upr. postopek (pristojnost policije, da takoj terja denarjno kazen)
- **zas. pr. a.:** navadno ustno, izjema so oporoke, nepremičnine in notarske listine

5. VELJAVNOST SPL. PR. A.: v določenem pr. redu so obvezni → za pr. varnost, predvidljivost in utrjenost pr.

5.1. KRAJEVNA VELJ.: pr. zavezujejo vse, ki se nahajajo na ozemlju drž. ali dela drž. (lokal. skup.)= pogoj za kraj. suverenost → obseg odvisen od kraj. pristojnosti drž. org.

- **kolizije** (nasprotja) med pr. redi s tujo prvino (tujec) → mednar. zaseb. pr.: določi pristojnega in katero (čigavo) pr. se uporabi

5.2. OSEBNA VELJ.: za vse na ozemlju drž. s tipskim znakom, ki označuje naslovljenca (vsakdo, državljan, uslužbenec, voznik...)

5.3. ČASOVNA VELJ.: zač. velj.: določeno v prehodnih in končnih določbah pr. a.

- predlog zak. → posredovan poslancem → razprava → glasovanje (relat. večina)
- **zak. postopek:** 3 obravnave v drž. zboru (za podzak a. le 1 obravnava)
- **sprejetje:** možna vloga veta ali zahteve referendumu
- **objava:** v ur. glasilu (Ur. list RS), da dostopen vsem naslovljencem
- **vocatio legis:** vmesni čas (15 dni, če sam a. ne določa drugače) za pripravo na izvrševanje
- **zač. veljave:** razveljavitev predhodnega pr. a. (do zač. uporabe ni možno uporabiti nobenega), lahko izpodbojen na sodišču, lahko začne veljati po členih
- **zač. uporabe**

konec velj.:

- **a. sam napove** iztek veljavnost (redko, ker velj. odvisna od učinkovitosti pr. a.)
- **trajno izgine predmet pr. urejanja**
- nasprotni običaji: razveljavijo pr. določila, če so s svojo ustaljenostjo izrinili njihovo učinkovitost in uporabo; potrebno sprejetje običaja od pristojnih drž. org.
- **razveljavitvena klavzula:** v končnih in predhodnih določbah določeno kateri (nižji in spl.) pr. a. prenehajo veljati in v kakšnem obsegu (če je ni= antinomija- ne vemo katerega uporabiti, zato načela hierarhičnosti) → spl. der. klav.= razveljavlja vse predpise, ki so v nasprotju z novim
 - o **derogacija**= delna razveljavitev
 - o **abrogacija**= popolna razveljav.
 - o **razveljavitev:** učinek za naprej → razveljavite ob veljavi novega
 - o **odprava (zak. ni možno):** učinek za nazaj → razveljavitev starejšega tudi, ko je bil še veljaven (smisel= odprava njegovih posledic)

6. RETROAKTIVNA VELJAVA SPA: spl. pr. a. ne morejo učinkovati za nazaj (določeno v ust.) → izjeme, ko velja nov zak., ki sprejet po pr. dejanju in pred obravnavo:

- **zak. ali posam. zak. določbe**
- **javni interes**

- **ne posega v že pridobljene pravice** (individualiz. in iz posam. pr. a.)
- **interpretat. spl. pr. a.:** normodajalčeva spl. obvezna razlaga že veljavnega zak. → avtentična razlaga= enaka moč kot ta a.
- neprava retr.: poseg v že izoblikovano pr. razmerje (postopek že poteka)
NPR: Os. je dodeljena določena pokojnina, katero kasneje z zak. spremenijo.
- problem kazn. pr.: uporabi se zak., ki velja ob storitvi dejanja → če se zak. po dejanju Δ v milejšega, se uporabi novega (če se večkrat Δ , se uporabi najmilejšega)
- Nurenberški proces: kazn. dejanje, ki ga zak. ne predpiše= ne obstaja → izjema so hudodelstva prepovedana že z mednar. konvencijami (niso ponovno opredeljena)

7. HIERARHIJA: pr. moč/ stopnja veljave določena za vsak pr. a. → nadrejenost, podrejenost ali prirejenost/ enakopr. → ugotavljanje namena zakonodajalca

- **spl. pr. a.:** medsebojno usklajeni → argumenti:
 - o **avtoriteta:** višji a. razveljavi nižjega, nižji v skladu z višjimi (material. in form.)= višji mu določi meje, postopek, normodajalca in predpiše vsebino
 - o **čas:** kasnejši a. razveljavi prejšnjega
 - o **specialnost:** bolj specifični akt razveljavi spl.
- **posam. pr. a.:** temeljijo na spl.
- hierarh.:
 - o **ustava,** ust. zakon (za spreminjanje ust., določi izvedbo)
 - o spl. veljavna načela **medn. pr.,** medn. pogodbe ratificirane s strani drž. zb.
 - o **zakon,** poslovnik drž. zbora (interni a. za pravice in dolžn. drž. zb.)
 - o **medn. pogodbe** ratificirane s strani vlade
 - o **podzak. a.** (uredba in pravilnik), a. lokal. skupnosti
- hierarh. po EU: Slo prenesla del suverenosti na EU
 - **primar.:** ustanovne pogodbe (ESPJ, EGS, EURATOM, pog. o EU, pristopne pog., proračun. pog....)
 - **sekund.:** izdaja EU parlam. s Svetom ali Svet sam ali komisija; uredbe in odločbe (zavezujoče), direktive (določen cilj), priporočila (nezavez.)
 - o načela sodišča EU skupnosti:
 - **primarnost:** prevlada pr. EU nad pr./ ust. članic, zavezuje sodnike → EU nadrejena, ko to določa in dopušča ust. članic
 - **avtonomnost:** načela pr. EU, izvorna zakonod. pristojnost, nemogoč poseg vanj s Δ notr. pr. članic; direktna uporaba pr. EU

7.1. HIERARHIČNA NAČELA

- vsi spl. pr. a. v skladu z ust.
- zak. tudi v skladu z mednar. pr. in ratificiranimi medn. pogodbami
- nižji pr. a. v skladu z višjimi (podzak. in drugi spl. a. ter predpisi lokal. skupnosti v skladu z ust. in zak.)
- spl. a. za izvrševanje pooblastil v skladu z drugimi spl. a.

- spl. a. posam. upr. org. v skaldu s spl. a., ki ga je izdal hierar. višji upr. org.

V. PR. VIRI

1. POJEM (Merklova teor. stopnjevitosti pr.): pr. si samo določa delovanje → višja stopnja opredeljuje subj. in postopek za ustvarjenje nižje stopnje; pr. a. ustvarjajo in uporabljajo pr. pravila (ust. le ustvarja, material. a. le uporabljajo)

- pr. tehnika/ nomotehnika: metode in postopek za strokovnost vsebine
- nastajanje: obliko določi pristojni org., vsebina določena spontano ali organiz., drž. org. obravnava konkr. zadeve in odloča na podlagi spl. in abstr. pr. pravila
- **formal./ sekund. pr. v.:** spl. in abstr. pr. pravil- obvezna in vnaprej predvidevajo (noramt. pr. a., judikatura)
- **material./ primar. pr. v.:** kaj in kako se ureja/ spreminja form. pr. vire (da sprejemljivo za druž. realnost)
- **spoznavni pr. v.:** omogočajo spoznavanje form. pr. virov- vsebina in čas objave

EU: fomr. pr. viri glede na pomembnost

- prim.: pogodbe o nastanku (pristopne izjave...)
- sek.: uredbe in določbe
- statičnost= normativnost je trajna (form. pr. viri)
- dinamičnost= odv. od Δ v druž. (material. pr. viri)

2. PR. UREJANJE: razmerje pravodajalec- naslovník in naslovníkov vpliv na vsebino

- **avtonomno pr. pravilo:** ga sprejmemo za svojega: neposredno= izvira iz naše volje, posredno= tuja volja → velja za ožje druž. skupine in pr. os.; konflikti obvladljivi → zavrača prisiljevanja
 - o **statut:** temeljni (nadrejen) spl. pr. a. pr. os.; določa namen in način delovanja
 - o **avtonomno lokal. pr.:** samoupr. občin (kaj in koga sme urejati)
 - o **kolekt. pogodbe:** pravice in dolžnosti delavcev in delodajalcev
- **heteronomno pr. pravilo:** tuja volja, neodobravanje → ureja konfliktna (pol., eko.) in temeljna drž. razmerja; velja za širši krog → smisel urejanja

2.1. SUBJ. PR. UREJANJA: pristojnost izdajanja form. pr. a.

- **mikroraven:** direktno oblikovanje pr. pravil (ozek krog- refer., lokal. sk.)
- **makroraven:** posredno odločanje (direktno le referendum)
- avton. pr.: kanon. pr., kolektivne del. pogodbe, pr. lokal. samoupr., oblike gospod. pr. in oblike civil. pr.

2.2. PREDMET PR. UREJANJA: druž. razmerja, ki morajo biti pr. urejena zaradi njihovih lastnosti; pr. urejati mogoče le zun. ravnanje fiz. os.

- razlogi pr. urejenosti: interesna konfliktnost druž. razmerij in pr. varnost (predvidljivost, opredeljenost in zanesljivost)
- pravila morajo biti uresničljiva (ne programska)

- **ust. pr.:** čl. pravice, pristojnosti in organiz. gl. drž. org.
- **upr. pr.:** delovanje in organiz. javne in drž. uprave
- **kazen. pr.:** kazn. dejanja, sankcije
- **obligac. pr.:** opredeljuje pogodbe
- **civil. pr.:** pravice in dolžnosti v os. in premož. razmerjih
- **procesno pr.:** sodno varstvo pravic v os., premož. in družin.-pr. razmerjih

3. ORGANIZIRANO NASTAJANJE PR. A.

3.1 USTAVA/ ust. zak.: suvereni drž. org. urejajo druž. razmerja

- hierarh. nadrejen form. pr. vir: ostali pr. viri morajo biti vsebinsko in form. usklajeni
- izhodiščni (omogoča sistem- vsi a. vezani nanjo) in temeljni (temeljna vsebina) a.
- max splošen: nanašanje na vse pr. naslovljence/ državljane
- ureja max pomembna in trajna druž. razmerja (pravice in dolžnosti ureja zakonod.)
- ust. amandmaji: pr. a. za Δ ust. → enaka stopnja veljave, navezovanje na del ust.
- sprejme ga max. drž. org. z max. večino; sama se proglasi za ust.
- min. vsebina: določati zakonod., zapoveduje/ prepoveduje obseg
- klasična tvarina/ materia constitutionis:
 - o **temeljne čl. pravice**
 - o **drž.- pr. ureditev**
 - o **organiz. (oblika) drž.**
- oblika:
 - o **uvod:** preambula (cilj, načela) ali temeljna načela
 - o **normat. del:** razčlenjenost na naslovljena (marginalna rubrika) poglavja in člene → določbe:
 - **direktno uporabljive:** določila drž. organov, čl. pravice
 - **posredno uporab.:** konkretizacija v nižjih pr. a. (program. norme)
- **form. pojem:** izraz pr. moči- nadrejenost in zahteven postopek Δ
- **mater. pojem:** vsebina pr. pravil z ust. pomenom
- sprejema jo ustavod. skupščina ali redno zakonod. telo
 - o **gibka ust.:** postopek za sprejem in Δ enak zakonod.- form. enakovrednost
 - o **čvrsta ust.:** postopek za Δ bolj kvalificiran, hierarh. nadrejena

3.2. ZAKON/ navadni zak., zakonik, kodeks: 2. stopnja pr.= podrejen le ust. in mednar. pr. (načelom in ratificiranimi pogodbami) → urejanja max pomembna druž. razmerja, ki niso predmet ust. → edini (poleg ust.) sme urejati pravice in dolžnosti

- zgradba: naslov → poglavja → odseki → členi → odstavki → alineje
- vsebina:
 - o **spl. določbe:** namen (1. čl.), defin. in temeljna načela (2.čl.)
 - o **central. dol.:** pravila in razlogi za sprejem a.
 - o **kazen dol.:** sankcije

- o **prehodne in končne dol.:** derogacijska klavzula (katere a. razveljavlja); vocatio legis; roki za uveljavitev določb in veljavnost a. (ozemlje, čas)
- iskanje v Ur. Listu: ur. okrajšava; kateri UL (drž.); št. UL; letnik UL
- **splošni/ general. z.:** za vse pr. subj., ki imajo opisano lastnost (zdravstvo)
- **posebni/ spec. z.:** za posam. skupine, posebno obravnavane (kmetje)

Glede na intenzivnost → delitev značilna za zvezve drž. (v unit. večinoma popol. z.)

- **popolni z.:** v celoti ureja posam. zadeve
- **temeljni z.:** zagotavlja temelje
- **spl. z.:** določa načela urejanja posam. področja

3.3. UREDBA: podzak. a.; izvršilni predpis, ureja podrobnosti/ dopolnjuje višje pr. a. (ne sme posegati v pravice)

- izvršilna klavzula= posebno zak. pooblastilo, da vlada izda uredbe
- vpliv narašča v krizah
 - o **ur. v stiski:** zak. moč, izda preds. drž. na predlog vlade
 - o **ur. intra legem:** dopolnjujejo zak. (jih ne morejo razveljaviti)
 - o **delegirana zakonod.:** zak. moč uredb na področjih, ki jih predvideva zak.
- pooblastila za izdajo uredb določena v ust. ali zak.
 - o **spl. poob.:** uredbodaj. določa kdaj izdati uredbo
 - o **posebno zak. poob./ izvrš. klavzula:** določi zakonodaj. v zak.:
 - **spl. poob.:** sprejemanje izvrš. predpisov
 - **special. poob.:** določa kdaj in kako mora biti izdana uredba

3.4. OSTALI PODZ. AKTI: v okvirih zak. (in ust.)

- **pravilnik:** razčlenjuje posam. določbe zak. (ali drugega predpisa)
- **odredba:** za izvrševanje posam. pr. določil
- **navodilo:** predpisuje način delovanja upr. org. ob izvrševanju posam. določila zak.

Kršenje legalitetnega načela.: Zak.: Če prijava ni pravilna, urad pozove prijavitelja.

Prav.: Če prijava ni pravilna, se ne sprejme/ obravnava.

4. SPONATNO NASTAJANJE FORM. PR. VIROV

4.1. OBIČAJ: ustaljena/ normalna (ponavljajoča ravnanja) druž. pravila → obvezna moč

- pr. običaj: ustreza pr. urejanju druž., pr. ga upošteva in drž. org. ga sankcionira → tipični in povprečni druž. standardi
- pr. ovire običajev:
 - o neelastičnost: močna ponotranjena tradicija
 - o partikularnost: učinkoviti le na določenih področjih (neenovitost)
 - o tehn. nedodelani: ne morejo povsod učinkovati
- običaj= pr. vir:
 - o vpliv na učinkovitost, nastanek in vlogo pr. v druž.

- o uzance: zbirke (spl. in posebne za posam. področja) običajev kot vir pr.; jih ne sprejemajo zakonod. org., ampak strokovnjaki
- o blanketno pr. urejanje: sklicevanje pr. pravila na običaj, določa meje pr.

4.2. MORALA: skupek vrednost (kaj je prav in kaj humano) kot del individ. druž. zavesti → vrednostne sodbe, zagotavlja človečnost

- pr. kot min. (del) morale (Jellinek): pr. mora biti v skladu z moralo, če naj bo druž. učinkovito (sicer se ljudje ravnaajo po morali, ne po pr.) → morala krepi/ slabi moč pr.

	pr.	morala
enotnost pravil	uskaljena → sistem	social. razpršenost
nastanek	načrtno oblikovanje	direk. prod. druž. prakse → spontano ponotranjenje
tehnično	kodific.; vnaprej točno določeno	nezapisano; elastičnost
racionalnost	racion. → razum	irac./ emocion. → čustva
odziv- sankcije	vnaprej določene in postopek → predvidljivost	notr./ os. (vest) in zun./ druž. (prezir, kritika...) → spontanost
gl. funkcije	urejeno zun. ravnanje subj. → druž. red	stalno uresničevanje vrednot → humanost

- morala= pr. vir:
 - o prispeva k učinkovitosti pr.; ena drugi določata meje uveljavljanja
 - o blanketno pr. urejanje
 - o vodilo za izvrševanje pr. pravil (določa meje)
 - o zahteva moral. uporabo pr. → posredno določa dovoljeno ravnanje

5. SODBA: načelo zakonitosti: sodišča vezana le na ust. in zak. (ne sodbe in podzak. a.); neodvisnost sod.; ratio decidendi= gl. razlog za odločitev

- **sodni precedens (case law):** konkr. odločitev sodišča ima veljavo form. pr. vira → nižja sodišča vezana na sodbe višjih v podobnih primerih (sicer jih višja razveljavijo)
 - **precedenčna sodišča:** tudi zakonod. → judikatura moč zak.
 - **kontinentalna sod.:** le sodna funkcija
- **ustaljena sodna praksa:** zagotavlja enako uporabo in razlago form. pr. virov → omogoča predvidljivost, pr. enakost in sodnega varstva
 - **preced. sod.:** zaodšča 1 sod. odločba (višjega sod.), utemeljitev s precedensi, odstop ni dopusten
 - **kontin. sod.:** potrebno ogromno sod. odločb za moč sodne prakse, utemeljitev na podlagi pr. a., odstop možen (a nezaželen)
 - o višja sodišča lahko s sodbami opredelijo nejasnosti
 - o dinamičen proces nastajanja; ko sodišča relat. dolgo časa enako določajo obseg abstr. pravil → do Δ druž. razmer
 - o ustanovljajo sodbe sodišč in načelne odločitve max sod.; na seji vrh. sod. sprejmejo načelna pr. mnenja, ki se jih mora držati to sod.
 - o dokaz stabilnosti druž. in zakonod. → sicer hipertrofija= pretirano večanje in Δ pr. predpisov

- o za odstop od sod. prakse mora razložiti razloge (sicer arbitrarno), ki vodijo v organski razvoj pr. → ust. sod. razsoja le razloge

6. SPOZNAVNI PRAVNI VIRI:

- **ur. glasila:** kjer form. pr. vire obvezno objaviti; edina avtentična besedila; pomeni zač. veljave in obvezno pr. moč → pripomočki (neavtentični):
 - o **registri pr. predpisov:** kronološki ali vseb. razpored naslovov spl. pr. a.
 - o **priročniki:** predpisi za posam. področja
- **pr. znanost in stroka:** znanstvena dela, monografije, učbeniki, pr. revije, komentarji
- **publikacije pr. odločitev sprejetih v pr. praksi** (odločbe max sodišč)
- **pr. informatika:** nova veda, ki skrbi za preglednost in dostopnost spozn. pr. virov

VI. PR. PRAZNINE

1. POJEM: druž. razmerja, ki niso urejena s spl. in abstr. pr. pravili, pa bi morala biti → potrebna zapolnitev posam. pr. a. (pristojni drž. org. izhajajoč iz zakonod. zasnove)

- načelo zakonitosti= pr. neurejena druž. razmerja niso predmet pr., vendar je nemogoče vse predpisati in predvidet
- pomankljivost v institutu → področje je pr. urejeno, a je a. pomankljiv (ni pogojev)
- protiust. pr. prazn.: ko zakon ne ureja tistega, kar mu nalaga ust. ali pr. red
- ne smejo biti v ustavi in kazn. pr. → praznina je že ohlapen predpis (ne sme vsak uporabnik drugače razumeti)

- **začetne:** ob izdaji pr. a.
- **naknadne:** naknaden pojav zaradi Δ druž. razmer ali pa jih povzroča ust. sodišče z razveljavitvijo posam. predpisa zaradi nezakonitosti

1.1. ZAPOLNJEVANJE: sodišča ali upr. organi s posam. pr. a.

- problemi: retroaktivnost, pr. varnost, načelo pr. enakosti; načelo delitve oblasti
- opore sodnikom (zak. napotki): analogija, spl. načela pr. reda drž., kontinuiteta pr., odločati na podlagi bistva, ne 2.h okoliščin (kot da bi imel več podobnih primerov)

2. OŽJI POMEN: pomankljivosti v zakon. urejenih druž. razmerij

- **notranje:** predvidel že zakonod. zaradi izrazov, ki dopuščajo izbiro (na drug način) → reševanje:
 - o **analogija intra legem:** sklepanje po podobnosti v mejah pravil
 - **zakonske/ tradicione:** konkr. primeri ki jih zakonod. ni predvidel → reševanje= razmerje med pr. urejenim in podobnim pr. neurejenim primerom
 - o **analogija legis** (zakon. posam. anal.): bistvo= enako
 - o **argumentum a contrario** (nasprotna razlaga): bistvo= nasprotno/ različno
 - o **argument teleološke redukcije:** bistvo= neenako/ kot izjema
- načelo pr. enakosti: konkr. primere obravnavati kot podobne in drugače kot različne
- a. za zapolnit pr. praznino je indiv. in konkr. (velja le za ta primer)

3. ŠIRŠI POMEN: pr. področja kot celota pr. neurejena (na novo nastale drž. → YUGO)

- **načelo pr. kontinuitete** (drž. in kralj. SHS): 6 pr. območij (Slo in Dalmac.= avstr. pr.) ohranja svoje posebnosti do sprejetja nove zakonodaje (civil. pr. še neenotno)
- **načelo pr. kontin.** (SLO): veljajo prejšnji pr. viri, če ne nasprotujejo slo pr. redu in ni novih predpisov → smiselna uporaba= drž. org. ne smejo Δ zvezne vire (le direktna uporaba)
- **načelo pr. diskont.** (kralj. SHS 1945-6): razveljavitev predpisov, ki so jih izdali tuji okupatorji in tiste, ki so veljali na dan 6. aprila 1941 → obsežne pr. praznine, zato dovoljevali sklicevanje na prejšnja pr. pravila, če niso bila v nasprotju z novo ust.

VII. UPORABA PR. A.

1. POJEM: uporaba spl. pr. a.= ravnanje po a. → mogoča 2 izključujoča ravnanja:

- **primar. prostovoljno upor.:** v skladu s primar. dispozicijo → kaže kakovost pr. reda
 - **sekund. prostov. upor.:** pr. kršitev z namenom sankcije
 - **primar. prisilno oblastno upor.:** prisiljeno sekund. ravnanje → razišče ga pristojni drž. org. po uradni dolžnosti ali na prošnjo prizadete stranke
- ravnanje (prim. ali sekund.) je lahko pasivno ali aktivno

2. POSLEDICE UPORABE:

- **ustvarjanje novih:** ust. le a. ustvarjanja, ostali tudi a. uporabljanja → uporaba: nižji a. izhaja iz višjega (min. mu določa pristojen org.) (iz ust.- zak.)
- **ustvarjanje posam. in konkr.:** konkretiz. spl. a. (iz zak.- sodba) s silogističnim sklepanjem= izpeljava sklepa iz 2.h sklepov medsebojno povezanima s srednjim terminom (terminus medius):
 - o zgor. premisa (terminus maior): abstr. dejansko stanje
 - o spod. p. (terminus minor): enako dejan. st.
- **udejanjanje dispozicij spl. in posam. a.:** z material. a.

2.1. ŽIVLJ. PRIMERI:= konkr. dejansko stanje, ko vsebuje prvine iz abstr. pravila

- **teorija argumentacije:** pr. odločitev= vmesno stališče med:
 - o življ. primer (skrajnost= pr. decizionizem) → **dejan. vprašanja**= ugotavljanje okoliščin življ. primera
 - o form. pr. viri (skrajnost= pr. determinizem) → **pr. vpr.:** vmestitev dejan. stanja v pr. pravilo in izpeljati pr. posledico

3. PR. DEJSTVA: pr. dejstva= dejstva s pr. posledicami

- **pr. dejanja:**
 - o **normod. pr. dej.:**
 - **spl. in posam. pr. a.** (ožji pomen)
 - **predlagani a.** (tožbe), **ki omogočajo spl. in posam. pr. a.** (širši pomen): sprožajo (in vplivajo na) normodaj. in pravovar. postopke
 - o **material./ real. dej.:** uresničujejo (in vplivajo na) pr. pravila
- **protipr. dej.:** kršitve pr. zapovedi
- **pr. dogodki:** naravna dejstva neodv. od volje prizadetih os.
- **pr. dmneve** (praesumptio iuris): veljajo za resnične brez potrebe dokazovanja
 - o **izpodbojna:** mogoč dokaz nasprotnega (če pogrešani obvelja za mrtvega)
 - o **neizpodb.:** proti ni nobenega pr. sredstva (pravnomočne sodbe, odločbe)
- **pr. fikcije** (praesumptio iuris et de iure): velja za resnično, čeprav vemo, da ne obstaja; neizpodbojna

4. POSAM. PRAVNI AKTI: vez med spl. in konkr. pr. razmerji

4.1. UPR. PR. A.: enostranska izjava pristojnih org., ki Δ pravice in dolžnosti v konkr. pr. razmerjih (upr. org.; upr. delovanje) → upr. odločba; podobne (niso oblastni pr. a.) so odločbe in sklepi podjetji in zavodov

- **konstitutivni:** ustanavljajo, Δ in odpravljajo pravice in dolžnosti (gradb. dovoljenje)
- **deklarativne:** potrjujejo obstoj določenih pr. dejstev (vpis v volil. imenik)

4.2. SODNI A.: a. sodišč za odločanje o pravnosti spl. pr. a., konkr. ravnanj pr. subj., posam. pr. a. in o spornih pravicah in dolžnostih (sodišča; pr. sojenje in odločanje)

- **sodbe:** za konkr. zadeve (redna sod.)
- **sklepi:** za proces. probleme (vsa sod.)
- **odločbe:** o ustavnosti in zakonitosti pr. predpisov in ust. pritožbah (ust. sod.)

- sodišča:
 - o **redna:** vrhovno → višje in upr. → okrožno → okrajno; presojuje konkr. a., specialna ali spl.
 - o **ustavno:** presoja spl. a. in čl. pravice

- **kazen. postopek:** utemeljen sum o storilcu kazn. dejanja:
 - o **obsodilna obtožba:** obtoženec spoznan za krivega → kaz. sankcija
 - o **oprostitilna sodba:** obtoženec spoznan za nedolžnega (ni kaz. dejanje, ni kaz. odgovoren, ni dokazano)
 - o **zavrnilna s.:** prekinitev postopka zaradi procesne ovire (za isto dejanje že izrečena pravnomočna sodba)

- **pravdni post.:** civilnopr. spori (os., premož.):
 - o **zavrnilna s.:** neutemeljen tožb. zahtev
 - o **dajativ./ kondemnatorna s.:** toženec mora v korist tožnika nekaj storiti
 - o **oblikov./ konstitutivna s.:** Δ / razveza pr. razmerja
 - o **ugot./ deklarator. s.:** ugotovitev obstoja pravic, razmerij, pristnosti listine

- **post. pred delov. sodišči:** delov. in spori o social. varnosti; pravila pravnega post.
- **post. pred upr. sodišči:** tožnik prizadet v pravicah in pr. koristih zaradi upr. a.
 - o spor o zakonitosti upr. a. → sodba odpravi a.
 - o spor polne jurisdikcije → sodba nadomesti odpravljene konkr. a.

4.3. ZASEB. PR. A.: PR. POSLI: avton. voljna izjava pr. subj. za Δ (v mejah pr.) pravic in dolžnosti v konkr. pr. razmerjih (stranke medsebojno prirejene) → kupoprod., darilna pog., poroka, okupacija, poravnava

- obligacijskopr., stvarnopr., dednopr.
- enostranski – dvostr.
- oblični – brezobl.
- odplačni – neodpl.
- pr. posli med živimi – za primer smrti

5. KONKRETIZ. PR. RAZMERJE: abstr. pr. razmerje v konkr. dejan. razmerju med pr. subj. s pravicami in dolžnostmi 1 proti 2. glede predm. pr. razmerja (traja dokler obe stranki ne izpolneta obveznosti)

- izpeljave konkr. razmerja:

- o direktno na podlagi **spl. a.:** *spl. a. → uresničitev* (cestno-promet pr.)
- o skupaj s **posam. pr. a.:** *spl. a. → posam. a. → uresničitev* (obligac., stvarno in upr. pr.)
- o vzpostavitev konkr. **pr.varstvenega razmerja** po kršitvi spl. ali posam. a.:
spl. a. → (posam.a. →) kršitev → pr.varstveno razmerje → uresničitev
(kazen.- procesno in civil.-procesno pr.)
- trajanje pr. razmerja:
 - o čas. neomejena
 - o dogovorjena za določen ali nedoločen čas
 - o enkratna
 - o odv. od razlogov nastanka
 - o do uresnitvije pr. posledice kršitve

6. ZASTARANJE IN PRIPOSESTVOVANJE:

- **zast.:** po preteku določenega časa preneha pravica do zahteve izpolnitve obveznosti
 - o **civil. pr.:** Δ obveznosti v naturalno; če dolžnik vseeno izpolni obveznost, je ne more zahtevati nazaj → spl. rok= 5 let, sicer= 1-10 let
 - o **kazen. pr.:** zastarata lahko pravici do kaz. pregona in izvršitve kazni → rok= 2- 25let
- **prip.:** izvorni način pridobitve lastn. pravice dobrovernega posestnika (misli, da je stvar njegova); posest: zakonita (prejšnji posestnik je bil lastnik stvari) ali nezakon. (prejšnji posestnik ni bil lastnik stvari) → rok= 3- 20 let

7. VARSTVO PR. RAZMERJA: reakcija na protipr. ravnanje (kršitev ali spor)

7.1. PRAVOVAR. POSTOPKI: za hitro reševanje sporov

- zač.: drž. org. po uradni dolžnosti (oficialna maksima) ali prizadeti (privatna mak.) → izvajajo drž. org. (predstavniki oblasti)
- presodijo utemeljenost predloga, izdajo odločitev, ki jo lahko tudi prisilno izvršijo
- včasih deluje preventivno (da prepreči nastanek sporov in kršitev)

7.2. SAMOZAŠČITA: nosilec pr. varstva je prizadeti → načeloma ni dovoljena- izjeme:

- **silobran:** da prepreči istočasen protipr. napad
- **skrajna sila:** da prepreči istočasno nevarnost; ni je mogoče drugače preprečiti, dejanje ni hujše od tistega, ki je grozilo
- **samopomoč:** da prepreči kršitev pravice, ko grozi neposredna nevarnost; če nujno
 - o **posestnikova sam.:** pravico braniti proti neupravičenemu motilcu
 - o **zasebni rubež:** tujo živino na svojem zemljišču smemo pregnati (ne pobiti) in zarubiti toliko živine, kolikor je vrednost povzročene škode
- **stalna in priložnostna razsodišča:** oblikovana iz prizadetih subj. za reševanje medsebojnih sporov (v mejah pr. reda); hitreje, ceneje, manj form. postopek, rzsodniki so pr. strokovnjaki za posebna področja → moč pravnomočne sodbe
- **postopek poravnavanja:** drž. tožilec sme odstopiti ovadbo kjer je max kazen denarna ali zaporna do 3h let

7.3. DRŽ. V.: nosilci= upr., sodni in ust.-sodni org. → končni= vrh. sodišča (redna in izr. pr. sredstva ter upr. spori) in ust. s. (varstvo ustavn., zakonit. ter čl. pravic) → načela:

- **dispozitivnost:** stranke prosto razpolagajo z zahtevki
 - **oficialnost:** stranke ne morejo razpolagati v nasprotju z javnim redom in prisilnimi predpisi
 - **nač. proste presoje dokazov:** po logiki in izkušnjah
 - **iura novit curia:** form. pr. viri so noramt. izhodišče, ne pa dokazi
- **upr. v.:** varstvo pravic, obveznosti in pr. koristi v konkr. upr. zadevah → **upr. post.:**
- **preiskov. načelo:** org., ki vodi post. zbira proces. gradivo (dokazi)
 - **nač. ekonomičn.:** post. voditi čim hitreje (čim manjša zamuda za stranke)
 - odločanje v skrajšanem in posebno ugotovitvenem postopku
- **kazen. v.:** obravnava kazn. dejanj in domnevnih storilcev → **kontraditor.- akuzator. kazen. post.:** na predlog drž. ali zaseb. tožilca
- **preiskov. nač. (org.= sodišča)**
 - **legalitetno nač.:** drž. tožilec mora ob utemeljenem sumu vedno sprožiti postopek in storilca preganjati
 - **oportunitet. nač.:** kaz. postopek ne proti mladoletnikom (denar. kazni in zaporne do 3 let) in lažjim kazn. dejanjem
 - **nač. kontradiktor.:** enakopr. položaj obdolženca in tožilca= tožil. navede dejstva za dokaz, obdolž. pravico navesti dejstva sebi v korist
 - **nač. material. resnice:** sodišča in 2. drž. org. morajo preiskati vsa dejstva (tista, ki obdolženca bremenijo in tista za njegovo korist)
- **civil.pravdno v.:** spori o civil. razmerjih (os., rodbin., premož. ...) → **pravdni post.:**
- **prirejenost strank**
 - **razpravno nač.:** sodišče ne sme upoštevati dejstev, ki jih stranke niso navedle; razen, če so odločilna

7.4. PRAVOV. ODLOČBA: posam. oblastni pr. a. za odločitev predmeta obravnave, ko je proces. gradivo že zbrano → glavna (sodni in kaz. post.) in ustna (upr. post.) obravnava (javna razprava) → tožba (sodni in kaz. post.) in upr. odločba (upr. post.) → postopek lahko sproži vsak pod pogojem, da dokaže pr. interes

- **uvod:** podatki o org. (ki izdal odločbo), o strankah in zastopnikih (če so); označitev zadeve; podatki o gl. obravnavi; dan odločitve
- **izrek/ dispozitiv:** avtoritat. odločitev predmeta postopka (o zahtevku in utemeljitvi)
- **obrazložitev:** razlogi, opis zbranega proces. gradiva in form. viri
- **pr. nauk:** navaja pr. sredstvo ter rok in org. za oddajo
- pritožba: možna (primer nestrinjanja)

7.5. PRITOŽB. INSTANČNA POT: zadrži izvršitev postopka

- pravica do pritožbe= temeljna (v ust.); vedno možno vložiti proti 1.stop. pr. odločbi; rok 15 dni
- razlogi: bistveno kršena pravila pravov. post.; zmotno ali nepopolno ugotovljeno dejan. stanje; kršeni mater.-form. pr. viri
- smisel: ponovno preveriti zadeve; odpraviti napake; izenačevanje pr. prakse

- odloča org. višje stopnje → postopek: upr. postopek (1. stopnja- pritožba- 2. st.)- tožba → upr. spor (upr. sodišče- pritožba- vrh. sodišče)- ust. pritožba → ust. sod.
 - o neutemeljena prit. = zavrnitev in potrditev odločbe 1. stopnje
 - o utemeljena p. = razveljavitev in ponovna odločitev ali ponovni post.

7.6. PRAVNOMOČNOST ODLOČB: neizpodbojnost z rednimi pr. sredstvi (form. pravnom.) in vezanost prizadetih ter drž. org. na vsebino (mater. pravnom.) odločbe

- **kaz. in civil. post.= objekt. pravnom.:** preprečuje ponovno odločati o isti zadevi
- **upr. post.= subjek. pravnom.:** ni mogoče posegati v že pridobljene pravice, pr. položaje ter stopnjevat obveznosti, ki so bile stranki v isti zadevi naložene (obj. pravnom. nesmiselna, saj pristojni drž. org. ne bi mogli odločati- le upr. org.)
- izredna pr. sredstva (za nezakonite, krivične in vsebinsko nepravilne odločbe)
 - o **obnova post.** (vsi post.): absol. kršitve post., kaz. dejanja, novi dokazi
 - o **zahtevek za varstvo zakonitosti** (pravd. in kaz. post.): kršenje material. ali procesnopr. predpisov; odloča vrh. sod.
 - o **izredna omilitev kazni** (kaz. post.): neupoštevane okoliščine
 - o **revizija** (pravd. post.): kršitev pravil post., mater.-pr. pravil; vrh. sod.
- a. milosti (kaz. post.): zaradi Δ vrednotenja so novejši primeri obravnavani milejše → mogoče odpraviti izstopajoče pr. nepravilnosti in izravnati pr. posledice:
 - o **pomilostitev:** obl. posam. a., pristojnost šefa drž.; nanaša na določeno os. (odpustitev pregona, izbris obsodbe, milejša kaz.)
 - o **amnestija:** spl. a., pristojnost zakonod. telesa; nanaša na nedoločeno št. pr. subj. (-II-)
 - o **abolicija:** odpustitev kaz. pregona

7.7. IZVRŠBA: naslovljenci (izplačilo denarja) ali drž. org. (zaporna kazen ali, če zavezanci ne izpolnejo prostovoljno)

- izvršilni naslov → prisilna izvr.: če je odločba pravnomočna in če je potekel rok izpolnitve
- izvr. post.: na predlog prizadetega upnika, ki se opira na izvr. naslov; prisilno udejanjanje, čl. ravnanje z zavezanci
 - o upr. odločbe: sodna (nepremič. premož.) in upr. pot
 - o kaz. odl.: posebni post.
 - o civil. odl.: sodno- izvr. post.

7.8. UST.SODNO PR. V.: nosilec= ust. sodišče; njegove odločbe so dokončne

- presojanje ustavnosti in zakonit.
 - o **abstrak. presoja:** presoja spl. pr. a., da ne bi neustrezno reševali
 - o **konkr. presoja:** presoja konkr. primera kot posledica spornega spl. a.
- ust. pritožba
- vprašanja:
 - o glede pristojnosti
 - o odgovornost predsed., ministrpv, premieja
 - o protiust. a. in delovanje pol. strank

o pritožbe ob potrditvi posaln. mandatov

- zak.= delno ali popolno ratveljavi; 2. spl. a.= razveljavi (v prihodnje ne veljajo več) ali odpravi (odpravi tudi vse že nastale posledice)

VIII. RAZLAGA PR. A.

1. POJEM (Wroblewski): je miselna dejavnost, ki pomensko opredeli pr. pravilo iz zak.

- **širš pomen:** razumevanje jezik. znakov
- **ožji pomen:** določanje pomena jezik. znakom

2. VRSTE: namen (zasledovanje) in subj. (razlagajo)

- **namen:**
 - o **praktična/ oprativna razl.:** namen= najti rešitev; razlaga s konkr. primerom; opredelitev dejan. stanje, da možna le 1pomensko odločitev
 - o **metodična/ avtentične/ znanstv. razl.:** namen= ugotovitev (vsebino in pomen) pr. pravil iz zak.; razlaga z že rešenimi ali nerealnimi primer
- **subj.:** drž. org. ali posam.
 - o **metod. razl.:** interpretativni a., spl. obvezna razlaga spl. pr. a.; pr. moč kot razložen pr. a.
 - o **prakt. razl.:** konk. primeri, max pomen pri oblast. posam. pr. a. za dokončne odločitve (sodne in upr. odločbe)
 - o **prakt. razl.:** vsakdanji življ. primeri; pr. svetovalci (odvetniki)
 - o **metod. razl.:** pr. storkovnjaki v strok. delih razlagajo form. pr. vire

3. RAZL. ARGUMENTI: pr. besedilo= izhodišče in pr. okvir (ni se ga treba držati le, če gre za pr. praznino ali ohlapnost)

- jezik. okvir: pomensko ga določajo argum. za odkrivanje pomena besedila
 - o **obvez. argum.:** navaja jih sam zak.
 - o **neobv. argum.:** podrobneje razčlenjujejo obvez. argum.

3.1. JEZIK. RAZL.: iz pr. besedila dobiti pr. pravilo

- **klasično/ tradic. pojmovanje:** jezik. razl.= ločena od 2.h vrst razl.
- **sodobnejša p.:** potreben kontekst (= celoten postopek konkretiz. pr. a.) za določanje pomena jezik. znakov (zato potrebne tudi 2. razl.)
- plasti zak. jez. → potrebna jasnost
 - o **spl. pogov. jez.:** izhodišče; glede na vsakdanjo rabo
 - o **spl. izrazi:** drugačen pomen v pr. kot v pogov. jez.
 - o **pr. izrazi:** rezultat pr jezika (pr. fikcije, domneve, dejstva...)
 - o **strokovno izrazje:** kjer zak. jezik posega na 2. področja (eko izrazje)
 - o **pr. definicije:** opredelitev pr. pomembnih izrazov, ki so lahko nejasni
 - o **spl. razl. pr. pravila:** določajo a., ki jih vsebuje in a., ki jim je podrejen
 - o **pr. načela**

3.2. LOGIČNA RAZL.: določi sprejemljivost pr. a.= preverja pomen dobljen z 2. razl. in ugotavlja nove pomene → pravila form. logike (pravilno sklepanje in dokazovanje) zagotavljajo smiselne misli, preprečujejo pr. praznine

3.3. SISTEMATIČNA RAZL.: pomen glede na vmeščenost v pr. sistem:

- **zun. sist.:** zun. oblika in zgradba zak., temeljna vsebina je že v naslovu zak., pomen odv. od vmeščenosti glede na širino pr. enot.
- **notr. sist.:** vsebinska povezanost in strukturiranost, enotnost, hierarh. in čas. usklajenost (sicer antinomije)

3.4. ZG. RAZL.: namen zakonod. in zg. okoliščin

- **ožji pomen- genetična razlaga:** pomen glede na potek pravodaj. postopka in razloge za izdajo pr. a. (occasio legis)
- **širši p.- celoten druž. kontekst:** tudi gospod., pol. in kult. razmere različnih obdobj
- **objek. način:** pr. a. zaživi z veljavo in pr. močjo; razl. glede na smisel zak. v kult.-zg. okolju (ne dnevnim potrebam); dinamičen= razvoj pr. instituta skozi čas
- **subj. način:** razl. glede na namen zakonod. → najpomembnejši pri najmlajših zak.
 - o **stat. razl.:** namen zg. zakonod.
 - o **dinam. razl.:** namen sedanjega zakonod.

3.5. ARGUMENTUM A SIMILI AD SIMILE: analogija- merilo podobnosti: direktno pr. neurejen dejan. stan rešimo na podlagi urejenega dejan. stanja z enakimi bistvenimi lastnostmi → zanesljivost odvisna od števila enakih lastnosti; primerjalni člen (tertium comparationis) ugotovi ali imata obe stanji enako pr. vrednost (pogoj za enako posledico)

- **anal. intra legem** (ožji pomen): sklepanje v mejah pr. pravila (zlasti, kako drugače...) → notranje praznine
- **zak. anal. (anal. legis):** posam. anal.; pr. neurej dejan. stan je urejenemu podoben v bistvenih sestavinah kot vrednostno merilo
- **pr. anal.:**
 - o **delna anal. (anal. partialis):** posplošitev pr. pravila na podobne primere → izoblikovanje pr. načela
 - o **popolna anal. (anal. totalis):** iskanje norm, ki izražajo spl. pr. načela
- zak. in pr. anal. (širši pomen) zapolnjujeta pr. praznine
- kazen. pr.: kazn. dejanje le tisto, ki izrecno določeno (znake in kazni) → pr. varnost, zak. in pr. anal. prepovedani

3.6. ARG. TELEOLOŠKE REDUKCIJE: neenake primere treba neenako vrednotiti (nasprotovanje zak. analogije) → predpisi urejajo le navidezno (dejan. stanje ni popolnoma enako teoretičnemu)= prikrita praznina, ki ji moramo dodati izjemo od pravila (izjemi dejan. stan); ne velja v kazni. in proces. pr.

3.7. ARG. A CONTRARIO: pr. posledica velja le, če dejan. stan izpolnjuje vse predpostavke zak. (abstr.) stanja → ugotavlja obstoj pr. praznin

3.8. ARG. A FORTIORI: pr. posledica velja več, če dejan. stan vsebuje več lastnosti prim. ali sekund. hipoteze

- **arg. a maior ad minus:** sklepanje od večjega na manjše → za tistega ki velja več, velja tudi manj (služnost vožnje po tujem zemljišču obsega tudi pešpot)

- **arg. a minor ad maius:** sklepanje od manjšega na večje → več velja za močnejše razloge (kaz. odgovarja tisti, ki je storil iz lahke malomarnosti, še bolj pa če iz hude malom.)

3.9. ARG. A COHAERENTIA: domneva o notr. povezanosti in uskaljenosti pr. sistema → ni antinomij (vzrok neskladnosti pravil) → čas., hierarh. in argum. specialnosti

3.10. ARG. A COMPLETUDINE: domneva popolnosti pr. sistema- za vsak problem mogoče najti pr. pravilo

- **ožji pomen:** ni pr. praznin
- **širši pomen:** pr. praznine nujne, ker ne znamo narediti popolnega pr. sist.

3.11. NAMENSKA/ TELEOLOŠKA RAZL.: določa katero izmed rešitev izbrati glede na nahajanje v piramidi namenov: določila- instituti- panoge (najširše)

4. (BESEDNI) REZULTAT RAZL.: razmerje med pomenom jezik. znakov in rekonstruiranega pr. pravila; pravilo: izjeme treba razlagati zožujoče

- **dobesedna razl.:** iz zak. besedila mogoče jasno razbrati pr. pravilo in pomen
- **zožujoča razl.:** nejasne besede razumemo z zoženim pogovornim pomenom
- **razširjajoča razl.:** nejasne besede razširimo na več primerov

5. RAZL. PR. AKTOV:

- **ustava=** hierarh. max spl. pr. a. (noben a. ji ne določa meril)
 - o **razlag. argum.:** pomembni za odločitev max utemeljene jezik. možnosti
 - o **ust. sodišče:** ključno besedo, sledi spl. sprejeti metodologiji pr. razlaganja; določa meje zak. (ne presoja pa vsebin. primernosti- pristojnost zakonod.)
- **posam. a.:**
 - o **oblas. a.:** razlaga povezana s konkr. primerom; izrek odločbe vsebuje pr. pravilo
 - o **zaseb. a.:** razlaga **subjektivistična**; cilj= ugotoviti namen stranke

IX. SISTEMIZACIJA PR.

1. POJEM: znanstv. razporejanje pr. pravil, načel in druž. razmerij, ki veljajo v določenem času in prostoru → omogoča poznavanje, uporabo in razlago pr. → sist. enote:

- **spl. in abstr. pr. pravilo**
- **pr. ustanove:** pr. pravila, ki enako urejajo isto vrsto druž. razmerij
- **pr. panoge:** pr. pravila in ustanove, ki enako urejajo področje druž. razmerij
- **pr. področja**

2. KLASIČNE PR. PANOGE:

- **ust. pr.:** temeljna pr. panoga, temelji drž.-pr. ureditve
- **civil. pr.:** os. in premož. razmerja enakopr. subj. → načelo vestnosti in poštenja ter prepoved zlorabe pravic
 - o **spl. del civil. pr.:** civil. pr. kot celota
 - o **stvarno pr.:** razmerja med ljudmi glede stvari
 - o **obligac. pr.:** obveznostna razmerja med pr. subj.
 - o **dedno pr.:** prehod premoženja umrlega na 2. os. → zakonito ali oporočno
- **družin. pr.:** zak. in izvenzak. skupnost, razmerja med starši in otroci, posvojenci, skrbništvo; večinoma kogentna pr. pravila, roditeljska pravica= dolžnost. upravičenje
- **gospod./ trgovin. pr.:** pr. status in pr. posli gospod. subj.
 - o **statusno pr.:** tipologija, ustanavljanje/ prenehanje, pr. osebnostost in notr. organiz.
 - o **pr. gosp. subj.:** pr. posli gosp. subj.
 - o podpanoge: pr. vrednostnih papirjev, ind. lastnine, transportno, zavarovalno, tržno in konkurenčno pr.
- **delovno pr.:** pr. pravila o delovnih razmerjih
 - o **indiv.:** sklenitev del. razm., pravice in dolžn. strank, varstvo pri delu...
 - o **kolekt.:** delodaj. organiz., stavke, pravica soodločanja...
- **social. pr.:** tudi pravice do social. varnosti (pokojnine, zdravstvo)
gl. viri: mednar., drž. in avtonomne pogodbe
- **upr. pr.:** orgnaiz. in delovanje drž. ter javne uprave, pravice in dolžn. v upr. razm., nadzor in odgovornost pr. org. → upr.-pr. razmerja= kjer 1 stranka nosilec oblasti, deluje v javnem interesu
 - o **organiz. upr. pr.:** delovanje uprave; max org.= vlada in ministrstva → zagotavljajo delovanje javnih služb, pripravljajo zak. in izdajajo podzak. a. (odločajo o pravicah in dolžn. v upr. razm.), nadzor nad izvajanjem zak.
 - o **upr. postop. pr.**
 - o **material. upr. pr.:** pravice in dolžn. v upr.-pr. razm. → podpanoge: pr. državljan., policijsko, upr. ekol., komunal. ...
- **finan. pr.:** finančno dejavnost drž. in finan.-pr. razm. pr. subj. → organiz. in nadzor bank ter plačilnega prometa → podpan.: davčno, monetarno- bančno, proračunsko...
- **kazen. pr.:** opredeljuje kazn. dejanja, kazen. odgovornosti in kazen. sankcije
 - o **spl. del.:** načela kazen. pr.
 - o **posebni del:** opisi posam. pr. dejanj
 - o kaznovalno pr.: širši pomen; kazn. dejanja, disciplin. postopki in prekrški

- **postopk. pr.:** sodni in 2. postopki, ki odločajo o pravicah in dolžn. v konkret. primerih; pr. pravila in načela o delovanju pristojnih org. v postopkih

2.1. MEDNAR. PR.:

- **javno:** subj. mednar. pr.= drž. in mednar. org.; mirnodobno in vojno
 - o podpan.: sosedstvo, pomorsko, diplomatsko, humanit., vojno- nevtr.
 - o viri: mednar. običajno pr., obča pr. načela, mednar. pogodbe
 - o teorije: o primatu mednar. pr.; o primatu drž. pr.; dualistična teor.= neodvisnost/ ločenost obeh teorij
- **zasebno:** status., premož., družin. razm. s tujo prvino → pomen kolizijskih pr. pravil (določajo katero izmed pr. se uporabi):
 - o **pr. državljanstva**
 - o **pr. kraja kjer je stvar**
 - o **pr., ki ga izbereta stranki**
 - o **pr. kraja, kjer deloval storilec**
 - o **pr. kraja, kjer nastopila škodna posledica**
 - o **mater. pr. sodišča, ki odloča**

3. TEMELJNE SKUPINE PR.:

- **notr./ drž. pr.:** razmerja znotraj drž.
- **mednar. pr.:** razmerja med subj. drž. in mednar. organiz.
- **material. pr.:** pravice in dolžn. v primar. pr. razmerjih- med posam. in drž. (kaz. in civil. pr.)
- **form. pr.:** delovanje in nastanek pr. os. v katerih se uporabljajo pravice in dolž. (proces. pr.)
- **javno pr.:** izvrševanje javne oblasti nad podrejenimi subj. kot nosilci pravic in dolžn.
- **zasebno pr.:** prirejenost/ enakopr. pr. subj., avtonomni in svobodni pri izbiri (civil., gospod. pr.)

X. POGLEDI NA NARAVO PR.

1. NARAVNO PR.: večno in nespremenljivo; spl. veljavno; vsebinsko pravilno; ustvarjeno razumno; nadrejeno pozitivnemu

1.1 ANTIKA (ARISTOTEL) → narava: vrednostno pojmovanje narave/ entelehije; pomeni stremenje k popolnosti;

- čl. (del narave)= zoon politikon → pr. možno le kjer skupina svobodnih in enakih državljanov živi skupaj, da zadovolji svoje potrebe (cilj= polis)
- druž./ pol. pr.:
 - o **naravno:** povsod velja (neglede na voljo ljudi)
 - o **dogovorjeno/ pozitivno:** dejansko pr., konkret. (v času, prostoru in med ljudmi) naravno
- nauk o pravičnosti:
 - o **izravnalna pravič.:** med os., ki po naravi neenake in pred pr. enake
 - o **razdeljevalna pravič.:** sorazmerna enakost glede na položaj (merila razločevanja) posam. v druž.

1.2 SHOLASTIČNO → Bog: Tomaž Akvinski- tipi zak.

- **večni/ božji zak.:** božji razum, ki upravlja z vsem, kar obstaja
- **naravni zak.:** odsev božjega zak. v čl. duši; delati dobro in se izogibati slabemu
- **čl. zak.:** dopolnitev naravnega glede na druž. razmerja; v skladu z božjim in naravnim, sicer razdejanje zak. (če krši le nar., se ga sme izjemoma uporabljati)

1.3 RACIONALISTIČNO → čl. razum: 17. in 18. st.; kodifikacije iz 19. st.

- nar. pr.= načelo pr. → ožji smisel= skrb za skupnost; širši= kar v soglasju s čl. naravo
- čl. drž.pr. odločanje omejeno na os. odgovornost in zakonitosti narave
- **H. Grotius:** vodilo= pravičnost opredeljena kot negativna (spoštovati tujo lastnino, povrniti škodo, trpeti kazen...); mednar. pr.
- **S. Pufendorf:** popolna ločitev nar. od božjega pr.
- **C. Thomasius:** loči med etiko (poštenje), pol. (dostojnost) in pr. (pravičnost) → negativno zlato pravilo: ne stori 2. tistega, česar nočeš, da bi oni storili tebi
- **C. Wolf**
- **I. Kant:** loči pr. zakonod. (zunan. ravnanje) in nar. zakonod. (morala- tudi notr.)
- **Locke in Montesquieu:** teorija o delitvi oblasti
- **Locke in Rousseau:** liberal. teorija druž. pogodbe:
 - o **nar. stanje:** vsi svobodni in nosilci pravic ter dolžnosti, vendar zaradi ogroženosti s pogodbo ustanovijo drž. in se podredijo njeni oblasti
 - o **drž./ pol. stanje:** naloga drž. je uresničevati druž. pogodbo, sicer se ji posam. smejo upreti in vzpostaviti novo drž. stanje

2. PRAVNI POZITIVIZEM: empirično preverja pozit. pr., zavrača metafiz. pristop

- **pozit. pr.:** pr., ki dejansko obstaja; ustvarja in spreminja ga čl. (prilagajanje svoji volji); čas., kraj. in person. omejeno; vsebuje različna/ popolna pravila → konkretizira naravno pr. med ljudmi

2.1. ZAK. POZITIVIZEM: pr. pravila izdana kot spl. pr. a. od oblastnih drž. org. → razvoj (18. st.) zaradi potrebe po pr. varnosti; temelj za eksegenčno in šolo jurisprud.

- **monizem:** zak. so edini pr. vir
- **etatizem:** vezanost pr. na drž. → pr. pravila sankcionira drž.
- **formalizem:** poudarjanje form. elementov pr.

2.2. ČISTA TEOR. PR.: pr. je samo kar mogoče logično utemeljiti; vsa učinkovita pravila → čista znanost: se ukvarja striktno s pr. → metodološki dualizem:

- naloge pr. pravil: zapovedujejo, prepoved., dovoljuje., pooblaščajo, razveljavljajo
- **H. Kelsen:** teor. stonjevitosti pr.; razločevanje pravil (norme) in stavkov (izjave); drž.= personifikacija sistema pr. pravil

- **induktivni svet**= svet biti: naravosl. znan.- vzročne zveze med naravnimi pojavi
- **normativni svet**= svet najstva: povezanost posam. pojavov glede na sistem pravil

2.3. ANALITIČNA TEOR.: pr.= splet prim. in sekun. pr. pravil; teor.= spl., ker pojasnjuje pr. + deskriptivna, ker je moralno nevtralna (ne opravičuje pr.)

- popravila starih pr. pravil:
 - o **nedoločnost** → pravilo o priznanju veljavnosti
 - o **statična** → pravila o spreminjanju
 - o **neučinkovita** → pravila o sojenju
- **Hart:** loči svet pr. od sveta morale

2.4. PR. REALIZEM: odločitve drž. org. v konkr. zadevah; zavrača neživlj. uporabo pr.

- **Ameriški:** zak. pravila le vir pr., pomen sod. prakse; loči *law in books* in *law in actio*
- **Skandinavski:** kritično ocenjuje znan. pojme- treba razumeti glede na resničnost

2.5. PSIHOL. POZIT.: pravila, ki jih večina preb. ima za pr. pravila

2.6. SOCIOL. POZIT.: pravila, ki se jih v resnici upošteva (se po njih ravna)

2.7. VPRAŠANJE ZASNOVE: max pogosti ugovori proti pr. pozitivizmu:

- **argument nepr.:** zavrača, da pr. in morala nista povezana ter → obstajajo tudi norme, ki so v tolikšni meri nepravične, da jim moramo odreči pr. veljavnost
- **argum. načel:** pr. ni le skupek pr. pravil, ampak izhaja iz načel → vrednostna merila
- **argum. razumevanja pr. pravil:** treba razumeti z dejanskimi in namišljenimi primeri, ne pa samo sprejeti kot sporočilo

2.8. VELJAVNOST ZORNEGA KOTA: Bobbitovo utemeljevanje

- **posebno preučevanje:** pomembno le pr., ki dejavno v določenem času in prostoru
- **posebna teor.**
- **posebna ideologija:** vrednoti pr. resničnost in izboljšuje; zagotavlja varnost in red

3. ZG. ŠOLA PRAVA: resnično pr. je običajno pr. posam. naroda

- **F. C. von Savigny:** pr.= proizvod narodnega duha, zato vsak narod svoje znač. v pr.
 - o običajno pr.: max avtentično prikaže znač. posam. naroda
 - o pravniško pr.: vsebinsko znan. preučuje običajno
 - o zak. pr.
- na Slo (gorsko pr.): B. Bogaišič, M. Dolenc, F. Goršič, S. Vilfan

4. SOCIOL. PRAVOZNAVSTVO: proučuje druž. vzroke, vloge, vsebino in cilj pr. → sociol. jurisprudenca

- **E. Erlich:** začetnik
- **R. von Jhering:** interesni razlogi pr.
 - o vsebina pr.= druž. boj različnih interesov za pr. priznanje
 - o pr. z drž. prisilo zagotavlja življ. pogoje druž. → pr. ščiti drž.
- **R. Pound:**
 - o pr.= social. inženiring za udejanjanje druž. interesov
 - o program sociol. pravožnan.
- **šola interesne jurispr.:** ne from. logika ampak realnost
- **šola svobodnega pr.:** pravniško pr. (sodniki) dopolnjuje zak. pr. (pr. praznine)
- **L. Deguit:**
 - o solidaristična teorija pr.: temelj pravil= soodvisnost in sodelovanje posam. v druž.
 - o antietatistična teorija: pr. neodv. od drž.
- **G. Gurvitch:**
 - o plural. pogled na pozit. pr. → v druž. obstaja več pr.
 - o teorija druž. pr.: toliko prav kolikor druž. sistemov

5. MARKSISTIČNA TEOR.: pr. v kapital. druž. in kritika pr. s hipotezo pr. v social. → mater. vir.= eko baza; sintetična pojmovanja pr.

- **K. Marx:** pr. uvrščeno v pr.pol. vrhnji del druž.; odločilni eko dejavniki in razmerja

6. SINTETIČNO POJMOVANJE PR.: nosilec odločanja= čl. na podlagi druž. razmerji in dejanskih primerov, vrednot ter pr. pravil (združujejo vredn. in dejstva)

- **Radbruch:** zavrača nar. in pozit. pr., sprejema vredn.teor. relativizem: pr.= kult. pojav usmerjen k vrednotam
 - o **pr. ideja:**
 - **pravičnost:** absol. načelna enakost
 - **smotrnost:** individual. (čl. kot posam.), nadindividual. (čl. kot druž. bitje), transperson. (čl. kot ustvarjalec kult. dobrin)
 - **pr. varnost**
 - o **formule:** formula neznosnosti (kako opredeliti nadzak. pr.) in formula zanikanja (konkretiz. formulo neznosnosti)

XI. VRSTE IN METODE PR. ZNANOSTI

1. DELITEV PR. ZNANOSTI:

- zg.pr. znanosti
- pozitivno pr. znanosti: veljavno pr.
- primerjal.pr. znanosti
- teorija in filoz. pr.: pr. kot celota, njena izhodišča in zakonitosti

2. METODE:

2.1 DOGMATIČNA METODA: pr. dogma= skupek pr. pravil

- proučevanje:
 - o jezikovno: pomen besed
 - o formal.- logično: pomen v kontekstu/ sistemu
 - o sistematično: hierarh.
- pr. sistem: pr. pravila tvorijo pr. panoge → pr. kot celota
- avtoriteta pr. (kot dogme): v pr. ne dvomimo, ga sprejmemo za resničnega in ga ne vrednotimo

2.2 AKSIOLOŠKA MET.: ocenjevanje/ vrednotenje pr → vez »naj«

- katere vrednote in kako naj bodo pr. zavarovane. → pr. izhaja iz vrednot
- dentološka metoda: kritično vrednoti veljavno pr. in predvideva izboljšave

2.3 SOCIOLOŠKA MET.: vpliv druž. na predmete pr. urejanja in razumevanja pr.; pomen pr. za družbo (njen razvoj) → udejanjanje postavljenega pr. v pr. praksi

2.4 ZG.PR. MET.: razvoj in vzroki → zg. posam. pr. panog, nacional. in obča pr. zg.

- sinhrona metoda: posam. obdobje (vodoravno)
- sistematična met.: posam. panoga (navpično)

2.5 PRIMERJALNOPR. MET. : podobnosti in razlike med panogami, instituti, pr. redi (pomembno kot indikator kje možno poenotenje) ali pr. sistemi (spl. teorija primerjal. pr.)